

ב. דוקא כנסו לא יוציאו מפני שיש בדבר מצות יבום, אבל בקדושין לבד – יוציאו (עפ"י משיב דבר ח"ד עז).

ג. כנס האחד לבדו – יוציא עד שיחלוץ אחיו לשניה או יכנוס (תורי"ד. משמע שרשאי השני לכנוס השניה ואעפ"י שהראשון צריך להוציא מ"מ כבר פקעה הויקה. ואחר כניסת השני יכול הראשון לשוב ולקחת הראשונה).

[כל זה מדובר כשבשעת הקידושין ידע את מי מקדש ואח"כ נתערבו, אבל אם לא היה ידוע מתחילה – באנו למחלוקת אביי ורבא (בקדושין נא) האם קדושין שאין מסורים לביאה הוו קידושין אם לאו. והלכה כאביי ב"ע"ל קג"ם' דהוו קדושין].

ב. כנ"ל בשנים שקדשו שתי אחיות ומתו; אם לזה אח אחד ולזה אח אחד – זה חולץ לשתיהן וזה חולץ לשתיהן.

לזה אח אחד ולזה שנים – היחיד חולץ לשתיהן. והשנים – אחד חולץ ואחד מייבם כנ"ל [ואין גוזרים שנים אטו אחד, שמא אם נתיר יבום באחד מהשנים, יבוא גם היחיד לייבם]. קדמו השנים וכנסו – אין מוציאים מידם, מהטעם שנתבאר.

מדובר שקדמו השנים וכנסו לאחר שחלץ האח היחיד של הבעל השני, אבל כנסו קודם שחלץ חייבים להוציאה שמא היתה זו ראוייה ליחיד ואסורה להם מן התורה באיסור יבמה לשוק (עפ"י ריטב"א ועוד. ונראה לכאורה שאפילו יחלוץ לה היחיד עתה – תצא מהם, כדין יבמה שנישאה לאחר. וצ"ב)

לזה שני אחים ולזה שני אחים – אחיו של זה חולץ לאחת ואחיו של זה חולץ לאחרת. ואחר כך האח השני של כל אחד מייבם או חולץ את אחות חלוצת אחיו (דמה נפשך, אם יבמתו היא – שפיר. ואם אחות יבמתו היא הלא כיון שאחיו כבר חלץ לאחותה פקעה הויקה. ודוקא לאחר שחלץ לה אחד מאחי השני, אבל קודם לכן אסור לו לייבם שמא היא זקוקה ליבום לאחי השני ואסורה לשוק). ואף אם קדמו שני אחים של אחד וחלצו לשתיהן, אין לשני האחים של השני לייבם, שמא הראשון שמייבם פגע באחות זקוקתו, אלא תחילה אחד חולץ ואח"כ השני יכול לייבם. קדמו וכנסו – אין מוציאים מידם. ואפילו הם כהנים, והלא אחד מהם ודאי נושא חלוצה (כשקדמו וחלצו שני אחים של אחד) – הואיל וחלוצה דרבנן היא, לא גזרו בספק חלוצה, (ודוקא בדיעבד אבל לכתחילה אסור. ראשונים. וע"ע יש"ש פ"ד סו"י כד).

אפשר שלרבי עקיבא (מד.) חלוצה אסורה לכהן מדאורייתא. (כן צדדו בתוס' ישנים שם, וכיוון לדבריהם במשך חכמה אמור כא.ז. וע' בפירוש רדב"ז תרומות ז,כג) שאפשר שסתם משנה דלהלן נו: סוברת חלוצה לכהן אסורה מדאורייתא. וע"ע בראשונים ובערו"ל נ' מכות יג; שפת אמת סוטה ו. העמק שאלה קד).

דף כד

לז. א. על מי מהאחים מוטלת מצות יבום?

ב. והיה הבכור אשר תלד יקום על שם אחיו המת ולא ימחה שמו מישראל – כיצד פרוש חכמים פסוק זה?
ג. באלו נכסים זוכה היבם כשמיבם את אחיו?

א. מצוה בגדול האחים לייבם [בין כשהבכור קיים בין כשאין הבכור קיים, כדלהלן]. לא רצה – הולכים אצל הקטן ממנו, לא רצה – הולכים לקטן ממנו, וכן הלאה. לא רצו – חוזרים אצל גדול.

א. כן גרסת רש"י והראב"ד (וכ"כ רש"י להלן לט. ולזה הסכימו הרשב"א והריטב"א), אבל גרסת הרמב"ם (יבום ב, ז יב) לא רצה גדול לייבם הולכין על כל האחים, שמאחר והגדול נסתלק – כולם שוים. ב. דוקא כשהגדול הגון לה – מצוה בו, אבל אם האחרים הגונים – מצוה באחרים יותר ממנו. ובזמן הזה, כל שיש לגדול אשה אחרת – אין במצוה בו, וקטטה ומריבה יש בבית והרי זה אינו הגון לה לגבי האחרים. ואולם אם רצה לחלוץ – חולץ, למאן דאמר מצות חליצה קודמת למצות יבום (עריטב"א עפ"י הר"ם ובשו"ת הריטב"א נז. וע"ע בחדושי מד.). והרשב"א בתשובה (ח"ד לה) כתב שמצוה בגדול אפילו הוא נשוי והקטן פנוי [ויתכן שדיבר במקומות שלא פשט חרם דרבנו גרשום. אמרי יושר קעה]. ולהלכה נקטו הפוסקים כדעה ראשונה. ואף לענין חליצה יש אומרים שמאחר ועתה אסור לישא אשה על אשתו, חליצת הקטן הפנוי עדיפה (עפ"י בית שמואל סו"ס קסא. וכן חשב לכך בשו"ת בית יצחק ח"ב קיב [וצ"ל שהריטב"א דיבר במקום שלא נתקבל חדר"ג כמו במקומו שלו – ע' נמו"י בשם הריטב"א פרק החולץ]. וע' גם בתשובות חדשות לרעק"א, מה; אבני נזר אה"ע ריב). ויש מי שחשב לחליצת הגדול אף לענין דיעבד משום חליצה פסולה, מפני שאינה ראויה ליבום לו כשהוא נשוי (עפ"י שו"ת דברי חיים ח"ב קעו. ובשו"ת אמרי יושר (קעה) הקשה על כך מכמה צדדים). ויש חולקים וסוברים שחליצת הגדול עדיפה אעפ"י שהוא נשוי (עפ"י שו"ת מים חיים; נטע שורק נד. וכן נטה בשו"ת אמרי יושר (קעה), והורה למעשה כשהקטן צעיר ויש ספק אם רצה לחלוץ ועוד חששות – שהגדול יחלוץ).

קדם הקטן וייבם – זכה (כי ישבו אחים יחדו – הוקשה ישיבת אחים זה לזה, ששוים לייבם). אפילו קידש הקטן ולא כנס – כמי שכנס (מאירי כה: עפ"י התוספתא).

ב. אמר רבא: אף על פי שבכל מקום אין מקרא יוצא מידי פשוטו, כאן הוציאו חכמים כתוב זה מפשוטו ופרשו... ולקחה לו לאשה ויבמה – והיה הבכור, כלומר היבם יהא בכור – מיכן שמצוה בגדול לייבם. [ואי אפשר לומר שאין מצות יבום אלא כשהבכור מייבם, שאם כן מדוע הוצרך הכתוב למעט אשת אחיו שלא היה בעולמו. ואי אפשר לומר שמצות יבום קיימת [אפילו בקטן] רק כשיש בכור לפנינו, שנאמר כי ישבו אחים יחדו ומת אחד מהם משמע גם כשיש רק שני אחים והבכור מת]. וקראו הכתוב בכור ולא 'גדול' אעפ"י שגם כשאין בכור מצוה בגדול לייבם – כדי להשמיענו שדינו כבכור שאינו נוטל בראוי כבמוחזק. אשר תלד – קאי על היבמה, פרט לאיילונית שאינה יולדת [והוא כמאמר המוסגר, ומצינו כיו"ב במקראות. עפ"י משך חכמה כה,ו].

יקום על שם אחיו – לא לקריאת שם הנולד כשם אחי אביו [כי אז היה לו לומר 'יקום על שם אחי אביו' או 'על שם אחיך'], אלא על היבם מדובר שהוא קם תחת אחיו לנחלה ולא 'חלקו אחיו עמו (גזרה שוה מעל שם אחיהם יקראו בנחלתם) – מה שם האמור להלן נחלה אף שם האמור כאן לנחלה]. ולא ימחה שמו – פרט לסריס ששמו מחוי.

הוא הדין לאנדרוגינוס, אין מייבמים את אשתו מאותו טעם. וכן אינו מייבם (עפ"י תוספתא בכורים ב; רמב"ם ו).

ג. כאמור, היבם קם תחת אחיו לנחלה וזוכה בנכסיו. ודרשו שאינו נוטל בראוי כבמוחזק.

מפרש"י נראה (וכ"ה בתורי"ד, וכן נקט המאירי עפ"י הרמב"ם. וכן נקט מהרש"ל לעיקר – יש"ש פ"ד כג) שכשמת אחיו ואחר כך מת אביו, זוכה היבם בשני חלקים מהאב, חלקו וחלקו אחיו המת [ואם המת היה בכור, נוטל היבם שני חלקים של המת], ואינו נוטל חלק כפול אלא מהנכסים

המוחזקים אצל אביו בשעת מיתתו ולא מהראויים לבוא. לדעה זו אפילו מת היבם בחיי אביו, כשמת האב זוכים בני היבם בשני חלקים מכה אביהם, כדין בכור שמת שבניו זוכים בשני חלקים (יש"ש).

ואילו רבנו חננאל הרמב"ן והרשב"א והרי"א ושאר ראשונים מפרשים שאין היבם זוכה פי שנים בנכסי אביו (או זקנו וכד') שמת לאחר אחיו, כיון שלא היו הנכסים מוחזקים אצל אחיו בשעת מיתתו (והריטב"א צדד לפרש כן אף בדעת רש"י. ע"ש).

לח. גר שנתגייר בשביל דבר אחר ולא לשם יהדות – מה דינו?

אחד איש שנתגייר לשום אשה ואחד אשה שנתגיירה לשום איש, וכן מי שנתגייר לשום שולחן מלכים, שררה, או בעל חלומות אמר לו להתגייר או בשל פחד היהודים [כבימי מרדכי ואסתר] וכד' – אינם גרים, עד שיתגיירו כבזמן הזה שישראל אינם בשררה. דברי רבי נחמיה. אמר רבי יצחק בר שמואל בר מרתא בשם רב: הלכה כדברי האומר כולם גרים הם. וכן דייקו בגמרא מסתם מתניתין. שנו חכמים: אין מקבלים גרים לימות המשיח. כיוצא בו לא קבלו גרים בימי דוד ושלמה (הן גור יגור – אפס מאותי, מי גר אתך עליך יפול).

אם בדקו ומצאו שבשביל סיבות חיצוניות בא להתגייר כנ"ל – אין לקבלם לכתחילה (עפ"י הגהות מרדכי. וע' אג"מ אה"ע ח"א כו שאין לקבל לכתחילה כשהדבר נוטה שבא להתגייר מסיבה צדדית ושמוא אין קבלתו את המצוות כלום והרי קבלת מצוות מעכבת). ואם קבלום בית דין של הדיוטות, חוששים לו עד שתתברר צדקתו ותיראה אחריתו. לא דוחים אותו ולא מקרבים. ומכל מקום אפילו לבסוף חזר ועבד עבודה זרה הריהו כישראל מומר, ולכך קיימו שלמה ושמשון את נשותיהם אעפ"י שנגלה סודן (עפ"י רמב"ם איסור"ב יג [וכ"מ בריטב"א כה סע"ב ובעוד ראשונים]. ומשמע מדבריו שאפילו לקולא נידון כישראל שקידושיו קידושין בודאי ומחזירים לו אבידה ואין פוסלים את בניו (כן משמע גם מרש"י להלן מה סע"ב וברי"א"ז ספ"ד), ומ"מ לכתחילה אין מקרבים אותו וחוששים לו עד שתתברר צדקתו). ויש מהראשונים שכתב שאם נתברר שלא התגייר אלא לשם דבר אחר בלבד ולא יישר דרכו הקודמת – אין גירותו גירות, ואין בזה מחלוקת בין רבי נחמיה לתנאים אחרים (עפ"י הגהות מרדכי ק').

ומבואר בתוס' שאם בית דין בטוח שסופו לעשות לשם שמים, גם אם בתחילה עושה למטרה אחרת – מקבלים אותו, כאותו גר שבא לפני הלל על מנת שייעשה כהן גדול, ואותה אשה שבאה לפני רבי חייא ע"מ להינשא לתלמיד אחד. והכל תלוי לפי ראות עיני בית הדין (עפ"י ב"י וש"ך י"ד רסח).

דפים כד – כה

לט. א. הנטען על השפחה ונשתחררה, על הנכרית ונתגיירה – האם מותר לו לכנסה? ומה הדין בדיעבד?

ב. הנטען על אשת איש ויצאה מבעלה – האם מותר לו לנטען לכנסה, ומה הדין בדיעבד?

א. מי שטוענים עליו דברי לעז וחשד על השפחה – ונשתחררה, או על הנכרית – ונתגיירה, הרי זה לא יכנס משום הסרת לזות שפתים ועקשות פה. ואם כנס – אין מוציאים מידו.